

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

Gondolatok az alkotmányos büntetőjog gyakorlati kérdéseiről

Szerző:

Dr. ifj. Lomnici Zoltán

Budapest, 2020. október 7.

I. Arányosság, alkotmányosság a büntetőpolitikában - Alaptörvényszerű büntetőjog

Szabó András büntetőjogi gondolkodásában az arányosság és az alkotmányosság jellemzi a jó és hatékony büntetőpolitikát. Az arányosság olyan alkotmányos elv, amely az alapjogok védelméből és a polgár szabadságigényének az általános kifejeződéséből következik.

Magyarország Alaptörvénye - amelyet 2011. április 25-én fogadtak el és 2012. január elsején lépett hatályba - a IV. és XXVIII. cikkben tartalmazza a speciális büntetőjogi rendelkezéseket. Fontos újítás, hogy az Alaptörvény tartalmazza az emberkereskedelem tilalmát [III. cikk (1) bek.], amely az Alapjogi Charta 5. cikk (3) bekezdésének való megfelelést célozza. Továbbá - az 1989/90. évi Alkotmánnyal ellentétben - az Alaptörvényben már egyértelmű tilalomként szerepel a kétszeres elítélés tilalma [XVIII. cikk (6) bek.] - itt fontos újdonság, hogy már nem csak az Európai Unió belül valósulhat majd meg a külföldi ítéletek büntetőeljárását, illetve elítélést kizáró elismerése, hanem akár egyéb bi- vagy multilaterális nemzetközi szerződések alapján is. Jelentős újítás még az Alaptörvényben az önvédelem alapjogként kodifikálása [V. cikk], és ezen alapjog gyakorlása tekintetében a feltételek meghatározását törvényre (a Btk.-ra) bízva az alkotmány. Szintén előnyös változásként értékelhető a büntetőjogi felelősség alapjainak explicit normában való pontosítása, vagyis hogy a büntetőjogi felelősségre vonás alapja - a háborús és emberiség elleni bűncselekmények vonatkozásában - közvetlenül a nemzetközi jog általánosan elismert szabályaiból is fakadhat [Alaptörvény XXVIII. cikk (5) bek.]¹

Az Alaptörvény büntetőjogi vonatkozású fontos újításai mellett, néhány hiányosságra is érdemes felhívni a figyelmet. Legfelsőbb szintű jogforrásunkba nem került be a halálbüntetés tilalmának kimondása az Alapjogi Charta 2. cikkével, vagy a Római Egyezmény 13. kiegészítő jegyzőkönyvével összhangban. (Ugyanakkor Jakab András szerint a XIV. cikk (2) bekezdésében foglalt kiutasítási és kiadatási tilalomból *a minore ad maius* következtetésként levonható az implicit halálbüntetési tilalom.) Emellett továbbra is hiányzik a személyi szabadság bírói döntés nélkül elvonása időtartamának alaptörvényi maximálása, valamint a büntetés-végrehajtási joghelyzet minimális megjelenítése.² Az elmúlt évek jogalkotói szándékai, az ismert tendenciák alapján azonban az ilyen kérdések felvetése - akár a halálbüntetés, akár a bírói döntés nélküli fogvatartási idő tekintetében -

¹ Szomora Zsolt: *Büntetőjogi garanciák az Alkotmányban és az Alaptörvényben*, 10-13. o.
http://real.mtak.hu/16005/1/Szomora_Buntetojogi_garanciak_vegl.pdf

² Uo. 10-11. o.

kissé illuzórikusnak is tűnhet. E büntetőjogi garanciák kimaradása kapcsán fontos megjegyezni, hogy még élénk társadalmi vita folyik. Utóbbi akkor is igaz, ha hazánk már aláírta azokat a nemzetközi szerződéseket, amelyek kizárják például a halálbüntetés intézményét.

A 2013. július elsején hatályba lépett új Büntető Törvénykönyv, az elmúlt időszak büntetőpolitikája jelentősen hozzájárulhat alapvető értékeink megfelelő védelméhez, az Alkotmánybíróság pedig a büntetőhatalomra vonatkozó általános érvényű tételeivel tett hozzá az alkotmányos büntetőjog tartalmi gazdagításához. A jogtudományt művelők, a jogalkotó és a jogalkalmazók közreműködése mellett azonban nagyon fontos és kívánatos a jövőre nézve, hogy egyre „alkotmánytudatosabb” polgárai legyenek Magyarországnak.

II. Egy fogalom születésének háttere - Az elévülési törvény

Szabó András (1928-2011) büntetőjogász, kriminológus, egyetemi tanár, az Alkotmánybíróság egykori tagja évtizedeken keresztül kutatta a büntetőjog és az Alkotmány viszonyát. Az „alkotmányos büntetőjog” fogalmának és rendszerének kialakításával jelentős lépéseket tett a kommunista diktatúra utáni jogállam megszilárdításának érdekében. Mindemellett rámutatott a büntetőjogi rendszer emberi jogi és alkotmányos kötöttségeire.

De mit is takar pontosan az alkotmányos büntetőjog fogalma? Szabó András a Jogtudományi Közlönyben is (1997-ben) publikált tanulmányában az alkotmányos büntetőjog fogalmának követelménytartalmát általános szinten a következőképp határozza meg: „...a büntetőjognak az alkotmányból, az alkotmányos értékek posztulátumaiból kell kiindulnia, ehhez kell igazodnia és alkotmányos büntetőjogként képes legitimálni és jogrendszerbe integrálni kategoriális szinten is a kötelező normákat. Ne feledjük, hogy a jogállamban az etikai és metafizikai produktumok normatív szinten meghatározatlanok voltak, *alkotmányos* jogállamokban viszont normatív szinten, *alapszint* szintjén kerülnek és kerültek meghatározásra.”³ Tanulmányában azt is kifejti, hogy az alkotmányos büntetőjog, mint fogalom büntetőjogász körökben meglévő ellenzói a fogalmat magát a büntetőjogi dogmatika elleni „támadásként” értékelik.⁴

³ Szabó András: *Büntetőjogi dogmatika - alkotmányjogi dogmatika*, Jogtudományi Közlöny 1997, 295. o.

⁴ Uo. 296. o.

A rendszerváltozás utáni Alkotmánybíróság tevékenysége során szélesebb értelemben fogta fel az Alkotmány értelmezését, és ez jól tükröződött az alkotmányjogot és a büntetőjogot érintő problémák elhatárolásának kérdése kapcsán is. Ez különös jelentőséget nyert a közjogi átmenet időszakában, mindehhez pedig alapvetően hozzájárult az alkotmányos büntetőjog terminológiájának használata.

E folyamatnak fontos állomása volt az az alkotmánybírósági határozat, amely az 1991-ben elfogadott Zétényi-Takács-féle igazságtételi törvényjavaslat (elévülési törvény) előzetes alkotmányossági vizsgálatában született. A döntés lényege az volt, hogy utólag már nem lehet megnyitni az elévülést, ez ugyanis nem felel meg az alkotmányos jogállam követelményeinek.

Szabó több mint egy évtizeddel később, egy életrajzi interjúban a következőképp vallott a döntés háttéréről: „Az alapvető kérdés úgy hangzott: a forradalmi igazságosság jelszava félreteheti-e a büntetőjog hagyományos kategóriáját az elévülés tekintetében? Értelmezhető-e az elévülés a forradalmi törvényesség követelménye alapján? Az Alkotmánybíróság határozott nemmel válaszolt.” Majd így folytatódik az érvelés: „...a határozat egyértelműen megfogalmazta, hogy alkotmányos jogállamban nem lehet politikai diszkriminációt elkövetni. A döntésben személyes állásponatom is benne volt, mert tudtam, tanítottam és meg is írtam, hogy radikális változások szükségesek a büntetőjog területén is. A büntetőjogi szabályok felülvizsgálatakor tudniillik fontos szerepe van az emberi jogoknak és az alkotmányos alapjogoknak. (...) Az alkotmányos értékek és a büntetőjog általános alapelvei alapján mondhatjuk azt, hogy egy büntetőjogi norma alkotmányos vagy alkotmányellenes. Az alkotmányos büntetőjog fogalma először az Alkotmánybíróság elévülési határozatában jelent meg, majd a büntető igazságszolgáltatást érintő kérdések indokolásának szerves részévé vált.”⁵

III. Alkotmányos alapjogok büntetőjogi védelme a gyakorlatban - az orvos és az ügyvéd felelőssége

⁵ Sereg András: *Alkotmánybírák talár nélkül*, KJK-KERSZÖV 2005, 197-198. o.

Az alábbiakban két, a munkája során több fontos alapjog „letéteményeseként” számon tartott hivatásrend - az orvos és az ügyvéd - tevékenységi körében felmerülő, tárgykörben vizsgálendő felsőbb bírósági eset bemutatásán keresztül elemezzük a problematika gyakorlati aspektusait.

III. 1. Élet, testi épség, egészség elleni bűncselekmények és az egészséghez fűződő alkotmányos jog

A gyógyító orvos tevékenységének büntetőjogi megítélése kapcsán egy vonatkozó legfelsőbb bírósági ítélet⁶ megfelelően szemlélteti a vonatkozó perek komplexitását. A tényállás alapján a terhelt a kórház intenzív terápiás osztályát vezette, aminek műszerrel való ellátottsága nem volt kielégítő. Csupán 4 db betegellenőrző monitorral rendelkeztek. Ezért ezeket a monitorokat csak akkor vitték a műtőbe, ha komplikációval fenyegető operálásra került sor.

A kórház a műtétek során végzett röntgenvizsgálatokkal járó sugárterhelés megakadályozására mindössze 3 db ólomgumi köténnyel rendelkezett. Az operáció közben végzett röntgenvizsgálattal járó eseteknél az operációt végző orvos és az asszisztense ún. félrugós ólomgumi kötényt használt, míg az altatóorvos és az asszisztens egyéni védőfelszerelést nem viselt. Ők ugyanis a röntgenvizsgálat idejére a műtőhelyiséget elhagyva, a műtő melletti előkészítőbe távoztak, ahonnan egy ablakon keresztül figyelték a beteget. A vádbeli alkalommal egy epeműtét végrehajtására került sor, amelyet szintén mély-altatásban végeztek. A terhelt végezte az altatást. Az altatórendszerhez betegellenőrző monitort nem kapcsoltak. Az epehólyag eltávolítása után került sor a radiológiai vizsgálatra, melyet az ahhoz szükséges erős félhomályban az operatőr, az első asszisztense, valamint a röntgengépet kezelő műtős végzett el. Ez alatt a terhelt a betegtől mintegy 3 m-re levő bemosakodóba ment és a 4-5 percet igénybe vevő vizsgálat alatt ott is maradt.

A vizsgálat befejezése után a műtőlámpát felkapcsolva az operatőr és a műtős a sértetlen a cianózis jeleit észlelték, megállapították, hogy a sértettnek sem szívverése, sem pulzusa nincs. A terheltet azonnal a helyszínre hívták, aki megállapította, hogy a sértett légcsövébe vezetett tubus és a tubusösszekötő között a kapcsolat meglazult, s ennek következtében az altatógép és a beteg közötti összeköttetés megszakadt. A hiba kijavítását követően azonnal intézkedett a sértett újraélesztése iránt. Ennek eredményeként a beteg szív működése rendeződött. A műtétet befejezve őt az intenzív

⁶ Ld.: BH 1989.300.

osztályon helyezték el, ahol a gondos kezelés ellenére - anélkül, hogy tudatát visszanyerte volna - keringési és légzési elégtelenség folytán meghalt.

A sértett halálának közvetlen oka az agy oxigénhiányos károsodása okozta tartós és mély eszméletlenség kapcsán kialakuló hevenyebb és régebbi eredetű tüdőverőérelzáródás, következményes tüdőelhalás és keringés-összeomlás volt. A mély eszméletlenségi állapot - az agy oxigénhiányos károsodása - annak kapcsán alakult ki, hogy az altatás közben a légzőizmok bénítása miatt szükséges lélegeztetés és a beteg közötti összeköttetés részlegesen megszakadt. A Legfelsőbb Bíróság úgy ítélte meg, hogy a cselekmény tárgyi súlya azért is jelentős, mert kizárólag az altatás során elkövetett technikai jellegű hiba eredményezte a halál bekövetkezését. Az a körülmény, hogy az aneszteziológus magára hagyta a lélegeztető készülékhez kötött beteget, mindenképpen súlyos foglalkozási szabályszegés.

Az az orvosi gyakorlat, ami ebben a tekintetben országosan elterjedt - nevezetesen, hogy a röntgenezés idején a műtőt az altató orvos és asszisztense elhagyja akkor is, ha monitort nem alkalmaznak -, semmiképpen sem megengedhető. Az aneszteziológus sugárvédelmének biztosítása mellett az altatott beteget semmiképpen sem lehet felügyelet és ellenőrzés nélkül hagyni, arra pedig megvolt a reális lehetőség, hogy az ellenőrző röntgenvizsgálat néhány perces időtartamára a rendelkezésre álló, hosszú ólom-gumi kötényt magukra öltve ellássák az altatott beteg közvetlen felügyeletét és ellenőrzését. A bűnösség jellegét és annak mértékét vizsgálva megállapította a Legfelsőbb Bíróság, hogy az adott ügyben tudatos gondatlanság (luxuria) állapítható meg: a foglalkozását gyakorló terhelt ugyanis tudatában volt annak, hogy magatartása - az altatott beteg magára hagyása - milyen körülményekhez vezethet, de mégis könnyelműen bízott a következmények elmaradásában. Megjegyzendő, hogy alapvetően az egészségügyi ellátás során a szolgáltató részéről az alábbi vonatkozó bűncselekmények fordulhatnak elő:

- az élet, a testi épség és az egészség elleni,
- az egészségügyi beavatkozás, az orvostudományi kutatás rendje és az egészségügyi önrendelkezés ellen,
- a szabadság és az emberi méltóság ellen.

Mindezek túl a Btk. nevesíti az egészségügyi beavatkozás, az orvostudományi kutatás rendje és az egészségügyi önrendelkezés elleni bűncselekmények körét.⁷ A műhiba hatályos büntetőjogi vonatkozásait a Btk. foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés címén szabályozza.⁸ Az eljárások jelentős része az ún. foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés alapján indul, amelynek alapján, aki foglalkozása szabályainak megszegésével más vagy mások életét, testi épségét vagy egészségét gondatlanságból közvetlen veszélynek teszi ki, vagy testi sértést okoz, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

Foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés büntette nem valósul meg mindezek túl, ha az orvosnak - a foglalkozás szabályainak megszegésével végrehajtott - beavatkozása a sértett egészségét, testi épségét közvetlenül nem veszélyeztette - mondta ki egy másik verdiktben a Legfelsőbb Bíróság.⁹

A történeti tényállás alapján 2001 júliusában K. M.-né azzal a kéréssel fordult a terhelthez, hogy fogamzásgátlással kapcsolatos problémáiban nyújtson orvosi segítséget. A terhelt arról tájékoztatta K.-nét, hogy „végleges megoldást” kínál neki, amely megakadályozza, hogy valaha is teherbe essék. Elmondta, hogy a beavatkozás műtéttel nem jár, az egy általa tesztelt anyaggal történik. K.-né a terhelt orvosi javaslatát elfogadta. 2000 augusztusában a terhelt egy e célra kizárólag általa használt szert fecskendezett a sértett hüvelyébe, amely a petevezeték szövetén hegesedési folyamatot indított el, s ez - elvileg - elzárja és átjárhatatlanná teszi a petevezetékét. A beavatkozás ellenére 2000 novemberében K. M.-né teherbe esett, ezt azonban nem tudta. Rosszulléteire tekintettel felkereste a terheltet, aki őt megvizsgálta és szándékosan hamis tájékoztatásában azt közölte vele, hogy cisztája van. Így K.-né nem szerzett tudomást arról, hogy valójában terhes. A terhelt ismeretlen gyógyszereket adott neki, azok szedési módját előírta és közölte, hogy a gyógyszerek vérzést idéznek elő. K.-né állapota rendeződött ugyan, de 2001 márciusában ismét teherbe esett. A terhelt, aki őt megvizsgálta, megállapította ugyan, hogy terhes, erről azonban K.-nét megint nem tájékoztatta, hanem tablettákat adott neki, hogy elvetéljen. K.-né részben állapotából, részben az általa vásárolt terhességi teszt eredményéből azonban maga is megállapította,

⁷ Ld.: Belovics-Molnár-Sinku: Büntetőjog, Különös rész; HVG-ORAC, Bp. 2004; 121-129.

⁸ Btk. 171.§

⁹ BH2006. 77

hogy terhes, de a terhelt által adott gyógyszereket bevette és újólág elvetélt. Minthogy méhe rendszeren nem ürült ki, rosszsullétei folytatódtak, 2001 áprilisában egy másik orvost keresett fel, aki azonnali műtétre irányította. A spontán vetélést művi beavatkozással kellett befejezni.¹⁰

Az ötgyermekes V. S.-né 2000 márciusában végleges fogamzásgátlást kért a terhelttől, aki az előzőekben ismertetett eljárással próbálta megoldani a petevezeték elzárását. Ez azonban ebben az esetben sem járt sikerrel, mert V. S.-né 2000 júniusára újólág teherbe esett. Az öt megvizsgáló terhelt neki is hamis tájékoztatást adott, elhallgatva előtte a terhességét. A gyógyszeres vetelés indukálása céljából neki ismeretlen gyógyszereket adott át. Pontosan előírta a tabletták beszedésének módját. Nem sokkal a tabletták bevétele után V. S.-né erős vérzés és súlyos alhasi görcsök közepette otthon elvetélt. A sértett vetélése következtében beállott vérzés több napig tartott. 2000 decemberében a sértett menstruációja elmaradt. Ekkor más orvost keresett fel, aki megállapította, hogy a sértett ikreket vár. V. S.-né a gyermekeket a későbbiekben megszülte. Ezt követően a terhelt szándékos és súlyos szabályszegésekkel hajtotta végre a terhelt a terhesség-megszakításokat a sértetteken. A terhes nő a családvédelmi szolgálathoz kell, hogy forduljon, a terhesség-megszakítás csak fekvőbeteg intézetben végezhető el, szigorú dokumentációs előírások mellett. Magánrendelőben gyógyszeres terhesség-megszakítás elvégzése tilos.

Az elsőfokú bíróság 2003. december 15-én kelt ítéletében a terhelt bűnösségét 3 rb. a nő beleegyezése nélkül, súlyos testi sértést okozva elkövetett magzatelhajtás büntettségében állapította meg, melyből 1 rb. cselekményt a terhelt folytatólagosan követett el. Ezen túlmenően bűnösségét megállapította 3 rb. foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés büntettségében is, mindezekért őt halmazati büntetésül 3 évi börtönre, 3 évi közügyektől eltiltásra és 5 évi foglalkozástól eltiltásra ítélte. E körben a sértettek meddővé tételére irányuló terhelti beavatkozást tekintette foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés büntettségének a Bíróság. Rögzítette, hogy V. S.-né és K. M.-né meddővé tétele során a terhelt Magyarországon nem engedélyezett olyan beavatkozást végzett, amellyel a sértettek

¹⁰ A terhelt által a meddővé tételhez használt anyag és eljárás nem engedélyezett, az eljárás vélt hatását a terhelt korábbi tapasztalataira alapítva feltételezte. 2000. december 28-án a terhelt a Magyar Szabadalmi Hivatalban tett szabadalmi bejelentést, amely emlősök méhének és petefészkeinek kezelésére vonatkozóan az általa használt szer alkalmazásáról szolt, beleértve az ember kezelését is. A szabadalom elbírálása az ítélet meghozatala idején még tartott.

szervezetében visszafordíthatatlan elváltozási folyamat indult meg. Ugyanakkor ilyen módszert az V. számú tanú esetében nem alkalmazott, ezért ez utóbbi tekintetében 1 rb. foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés vétségének vádja alól őt felmentette.

Az ügyben másodfokon eljáró bíróság 2004. június 29-én kelt és jogerős ítéletében az elsőfokú határozatot megváltoztatta; a terhelt magzatelhajtást megvalósító cselekményeit 4 rb. magzatelhajtás büntettének minősítette, melyből 1 rb. a nő beleegyezése nélkül, súlyos testi sértést okozva, 1 rb. súlyos testi sértést okozva, végül 1 rb. a nő beleegyezése nélkül került elkövetésre. A terheltet 1 rb. foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés büntette miatt emelt vád alól felmentette. A börtön és a közügyektől eltiltás büntetések tartamát egyezően 2 évre enyhítette. A terheltnek felrótt 4 rb. - súlyosabban, egy esetben pedig kétszeresen is minősülő - magzatelhajtások tárgyi súlya, a terhelt sorozatos foglalkozási szabályszegései, a betegek bizalmával történt durva visszaélések azonban az elbírált bűncselekmények olyan jellemzői voltak, amelyek a már kiszabott fő- és mellékbüntetés arányosságát, ezért szükségességét is igazolták. Minderre tekintettel a Legfelsőbb Bíróság az alkalmazható halmazati büntetési tétel alsó szintjéhez közel álló főbüntetés megváltoztatására indokot nem talált, ezért - a más, érintetlenül hagyott rendelkezések mellett - az alapeljárásban hozott ítéletben kiszabott büntetések tekintetében is hatályában tartotta a jogerős határozatot.¹¹

Minősített esetként az egészségügyi gyakorlatban az fordulhat elő, hogy a bűncselekmény maradandó fogyatékoságot, súlyos egészségromlást okoz (három évig terjedő szabadságvesztés), illetve halált okozott (két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés). Az orvosi műhiba tekintetében egységes a bírói gyakorlat abban, hogy a felelősség csak akkor állapítható meg, ha az orvos a tevékenységét nem szabályszerűen végezte. Úgynevezett "*diagnosztikus tévedés*" esetén csak akkor állapítható meg az orvos büntetőjogi felelőssége, ha tévedése egyben foglalkozási szabályszegésnek is minősül, mert sérti az orvosi tevékenységre irányadó objektív gondossági kötelezettséget.¹²

¹¹ Legf. Bír. Bfv. II. 999/2004. sz.

¹² Nem minősül viszont műhibának, ha műtét közben a legnagyobb gondosság ellenére is melléksérülés keletkezik, amelyet azonnal észlel, és szakszerűen ellát. Műhiba viszont, ha hasi műtét után orvosi eszköz marad vissza a hasüregben.

III.2. Az igazságszolgáltatás rendjének alkotmányos biztosítékai - hamis tanúzás és védői jogok¹³

A büntetőeljárásban a védő önálló szereplő. Funkciójának érvényesülése az igazságszolgáltatás rendeltetésszerű működésének és egyben a védelemhez való jog érvényesülésének nélkülözhetetlen előfeltétele. A bíróság, az ügyész és a nyomozó hatóság pedig köteles biztosítani, hogy az, akivel szemben a büntetőeljárást folytatják, a büntetőeljárásról szóló törvényben meghatározott módon védekezdhessék [lásd Be. 5. § (3) bekezdésének 2. mondata].

Magyarország Alaptörvénye kimondja, hogy a büntetőeljárás alá vont személynek az eljárás minden szakaszában joga van a védelemhez és a védő nem vonható felelősségre a védelem ellátása során kifejtett véleménye.

Az Alaptörvényben biztosított alapjogok kereteit egyéb törvények vonják meg. A védelem jogához kapcsolódóan e körben a büntetőeljárásról szóló törvény rendelkezései az irányadók. A Be. az V. Fejezetében a büntetőeljárásban résztvevő személyek között határozza meg a védő jogait és kötelességeit, vonja meg tevékenysége határait, ami egyben a terhelt védőként kifejtett jogosultságaira is értelemszerűen kihat. A Be. 50. §-ának (1) bekezdése értelmében a védő köteles

- a) a terhelttel a kapcsolatot késedelem nélkül felvenni,
- b) a terhelt érdekében minden törvényes védekezési eszközt és módot kellő időben felhasználni,
- c) a terheltet a védekezés törvényes eszközeiről felvilágosítani, a jogairól tájékoztatni,
- d) a terheltet mentő, illetőleg a felelősségét enyhítő tények felderítését szorgalmazni,
- e) akadályoztatása esetén - előre nem ismert elháríthatatlan akadály felmerülése kivételével - helyettesítéséről gondoskodni, amennyiben az eljárási cselekményen védő részvétele kötelező,
- f) az akadályoztatás tényéről - ha ez lehetséges - az eljárást folytató bíróságot, ügyészt, illetőleg nyomozó hatóságot az eljárási cselekmény megkezdése előtt értesíteni, amennyiben az eljárási cselekményen védő részvétele kötelező és előre nem ismert elháríthatatlan akadály miatt helyettesítéséről nem tud gondoskodni.

¹³ Az ügyvédi hivatás tiszteletben tartása a jogállamiság és a demokrácia elengedhetetlen feltétele a társadalomban, ehhez viszont elengedhetetlen olyan elvek érvényesülése, mint jogászai hivatás méltósága és becsülete, az ügyvéd feddhetetlensége és jó hírnevének elve, az ügyfél iránti hűség, a tisztességes díjak megállapítása, az ügyvéd szakmai hozzáértésének követelménye, illetve a kollégák tisztelete. Lásd még.: 1/2011. (VI. 17.) MÜK szabályzat az ügyvédi hivatás etikai szabályairól szóló többször módosított 8/1999. (III. 22.) MÜK szabályzat kiegészítéséről

Az 50. § (2) bekezdése értelmében a védő a védelem érdekében az ügyben tájékozódhat, a jogszabályokban biztosított lehetőségek és feltételek keretei között adatokat szerezhethet be és gyűjthet. A (3) bekezdés szerint a terhelt jogait a védője külön is gyakorolhatja, kivéve azokat, amelyek értelemszerűen kizárólag a terheltet illetik. A büntetőügy terheltjének nincs igazmondási kötelezettsége. A védelem joga valamennyi büntetőeljárás alá vont személyt megillet, így helytálló a terhelt védőjének az az érvelése, amely szerint a védő nem valósít meg bűncselekményt azzal, ha tudja, hogy védencének előadása nem valós, ennek ellenére védekezéséhez segítséget nyújt.

A terhelt törvényes védekezésének korlátja, hogy azzal bűncselekményt nem követhet el; más bűncselekmény elkövetésével nem vádolhat, más bűncselekmény elkövetésére nem bujthat fel. Ezek a korlátok a védő feladatellátása során is fennállnak. A Be. 50. § (1) bekezdése b) és c) pontjának megfogalmazása sem hagy kétséget afelől, hogy a törvényes védekezési eszközök és módok igénybe vételére jogosítja és kötelezi a védőt.

Mivel a büntetőügy terheltje újabb (tehát az ellene indított eljárás tárgyát képező cselekménytől eltérő) bűncselekményt nem követhet el, ilyen bűncselekmény elkövetéséhez a védő sem nyújthat segítséget. Mindez a védekezés jogának és védelemnek egyaránt a korlátját jelenti. A védőnek pedig a törvényből fakadó kötelessége, hogy vizsgálja védence előadásának valós vagy valótlan voltát, ugyanakkor a terhelt védekezéséhez kötve van, és ahhoz a törvényes keretek között minden támogatást meg is kell adnia.

E körben a Kúria az Alaptörvény XXVIII. cikk (3) bekezdésére hivatkozva kimondta, hogy a védő sem nyújthat segítséget védencének hamis tanúzás megszervezéséhez.

Tárgyügy I. r. terheltjét 7 rb. bűnsegédként elkövetett csalás büntette, 7 rb. banktitok megsértésének büntette és 7 rb. bűnsegédként elkövetett magánokirat-hamisítás vétsége miatt halmazati büntetésül 4 év börtönbüntetésre és 5 év közügyektől eltiltásra ítélte. A terhelt elítélésének alapját az képezte, hogy 2003 márciusától 2004 márciusáig egy bank account managereként egyes számlákhoz kapcsolódó olyan adatokat szolgáltatott ki az eljárás során ismeretlenül maradt társainak, akik e számlákról jogtalanul átutalásokat tudtak indítani.

A II. r. terhelt védő az I. r. terhelt 2004. szeptember 15-ei folytatólagos kihallgatásán jelen volt. Azt követően indítványozta a IV. r. és az V. r. terhelt tanúkenti kihallgatását, majd e tanúk meghallgatásán részt is vett. Ugyancsak jelen volt a III. r. terhelt tanúkenti kihallgatásán is.

A II. r. terhelt mindezen tevékenységét a kerületi bíróság akként összegezte, hogy aktívan részt vett az I. r. terhelt védekezésének megfelelő, azt alátámasztó történet kidolgozásában. A III. r. terheltnek írt levelek - amelyekben az I. r. terhelt a hamis tartalmú tanúvallomások megszervezésére adott iránymutatást - a II. r. terhelt tudtával íródtak, és azokat részben a II. r. terhelt juttatta el a III. r. terhelthez.

A másodfokon eljáró F. Bíróság ítéletében az elsőfokú bíróság ténymegállapító és a II. r. terhelt cselekményének jogi értékelését elvégző tevékenységével egyetértett. Külön is kiemelte, hogy a körülményekből következően II. r. terhelt tudta és átlátta a történet lényegét, valamint annak következményeit. Ezért az elsőfokú ítélet jogi indokolásának kiegészítése mellett a terhelt érdekében bejelentett fellebbezéseknek nem adott helyt.

A bíróság jogerős ügydöntő határozata ellen meghatalmazott védője útján a II. r. terhelt nyújtott be felülvizsgálati indítványt a Be. 416. § (1) bekezdésének a) pontja alapján arra hivatkozással, hogy a jogerős ítélet tényállásának leíró része a terheltre vonatkozóan tényállásszerű elkövetési magatartást nem tartalmaz, ezért a terhelt bűnösségének megállapítására a büntető anyagi jog szabályainak megsértésével került sor. Erre figyelemmel elsődlegesen a jogerős határozat megváltoztatásával a terhelt felmentését, másodlagosan a jogerős határozat hatályon kívül helyezését és az eljáró bíróság új eljárás lefolytatására utasítását kérte.

Az indítvány arra hivatkozik, hogy a II. r. terhelt az alapügyben mint ügyvéd, az I. r. terhelt védőjeként járt el. E minőségéből eredő - törvényen alapuló - jogosítványait az eljárása során nem lépte túl.

Az indítvány szerint nem bűncselekmény, ha egy ügyben eljáró védő bár tudja, hogy védencének előadása nem valós, ennek ellenére őt védői tanácsokkal látja el, védekezését segíti, tanúk meghallgatására tesz indítványt, a tanúkihallgatásokon védőként jelen van. Mindezen tevékenységek bűncselekmény elkövetéséhez nyújtott segítségként nem értékelhetők. (Megjegyzendő, hogy a felülvizsgálati indítvány a terheltnél az ítéletben felemlített tevékenységei között nem tér ki a III. r. terheltnél a hamis tanúvallomások

megszervezésére felkérő I. r. terhelti leveleknek a büntetés-végrehajtási intézetből a III. r. terhelthez történő kijuttatására.)

A Legfőbb Ügyészség átiratában a terhelt felülvizsgálati indítványát a törvényben kizártnak jelölte meg arra hivatkozással, hogy a felülvizsgálati indítvány a tényállást támadja. Ezen túlmenően a büntetőeljárás törvény egyes rendelkezéseinek a felhívásával idézi, összegzi a tényállásban rögzítetteket, és arra a megállapításra jut, hogy az ott írtak a terhelt részesi minőségének megállapítását megalapozzák. Erre tekintettel a terhelt indítványának tanácsülésen történő elutasítását indítványozta.

A Kúria a Be. 420. §-ának (1) bekezdése és a Be. 424. §-ának (1) bekezdése alapján nyilvános ülést tartott, melyen a védő a felülvizsgálati indítványt változatlan tartalommal fenntartotta és indokolta. A Legfőbb Ügyészség átiratában foglaltakkal kapcsolatban hangsúlyozta, hogy a felülvizsgálati indítvány nem a felülvizsgálati eljárásban irányadó tényállást támadja, hanem azt kifogásolja, hogy az ítélet nem rögzíti, a terhelt mely magatartásával valósította meg a terhére rótt bűncselekményt. Álláspontja szerint bűncselekmény elkövetése egyetlen rögzített terhelti magatartás-részlet tekintetében sem állapítható meg. A védő a levelek kijuttatása kapcsán sem látott az irányadó tényállásban rögzített olyan konkrét körülményt, amely ellentétes következtetés levonására adhatna alapot. Minderre tekintettel elsődlegesen a terhelt felmentését, másodsorban a jogerős határozat hatályon kívül helyezését és az elsőfokú bíróság új eljárás lefolytatására utasítását indítványozta.

A legfőbb ügyész képviselője a nyilvános ülésen az ügyészi átiratban foglaltakat változatlanul fenntartotta. Az indítványt az irányadó tényállás támadására figyelemmel továbbra is törvényben kizártnak, a jogerős döntés érdemi felülvizsgálata esetén pedig alaptalannak tartotta. A terhelt bűnösségének megállapítása, a cselekmény minősítése és a kiszabott büntetés egyaránt törvényes.

A Kúria a felülvizsgálati indítvánnyal megtámadott határozatot az abban rögzített tényállás alapulvétele mellett bírálta felül és a terhelt felülvizsgálati indítványát alaptalannak találta. Jogi értékelésében az elsőfokú bíróság által megállapított tényállásnak az ítélet 7. oldalának 3. bekezdésében rögzített részletei voltak meghatározóak. Ez alapján összevetve az ítélet egyéb helyein tett megállapításokkal is - a Kúria által a tényállás rövid összefoglalásaként rögzítettek ítéleti megállapítása egyértelmű. Nem vonja ezt kétségbe a

felülvizsgálati indítvány sem. A terhelt és védője is kitér arra - talán nem véletlenül, legkevesbé a levelek kijuttatásával kapcsolatban -, hogy álláspontjuk szerint az egyes részmozzanatok miatt nem értékelhetők bűncselekményként.

A Kúria maga is rendkívül lényeges kérdésnek tekinti, miként lehet megvonni a védő büntetőeljárásbeli közreműködésének a kereteit. Azt, hogy a terhelt védelmében mit tehet meg törvényesen a jogosítványaiából fakadóan, és melyek azok a határok, amelyeket már nem léphet át büntetőjogi következmények nélkül. A kérdés megválaszolása egyúttal közvetlenül kapcsolódik annak meghatározásához is, miként vonjuk meg a büntetőeljárás alá vont személy, azaz a terhelt alapvető jogának, a védekezéshez való jogának a kereteit.

Ezen szempontokat szem előtt tartva vizsgálta a Kúria a II. r. terhelt tényállásban rögzített teljes tevékenységét és foglalt állást abban a kérdésben, hogy az irányadó tényállás alapján bűnösségének megállapítására a büntető anyagi jog szabályainak megtartásával vagy megsértésével került-e sor.

A terhelt tevékenységének megítélése körében jelentős tevékenységsor első releváns mozzanata az I. r. terheltnek az első meghallgatásakor, 2004. május 20-án (az őrizetbe vétele napján) előadott védekezése. E védekezés alátámasztására szolgáltak ugyanis azok az utóbb előadott hamis tanúvallomások, amelyek a jelen eljárás tárgyát képezték.

Az I. r. terhelt első vallomástételének időpontjában a II. r. terhelt az I. r. terhelt védelmét még nem látta el. Kapcsolatukra a bíróságok a védői meghatalmazását megelőző időszakra semmilyen megállapítást nem tettek. Az ügyvéd meghatalmazására két nappal később, 2004. május 22-én került sor. Ezen időpontok egybevetéséből az következik, hogy az I. r. terhelt a védekezésének lényegét a II. r. terhelttől függetlenül alakította ki. Utóbb adott ügyvédi, védői tanácsaival a II. r. terhelt e védekezési stratégia sikerességét igyekezett előmozdítani. Ennek igazolásában segédkezett, ezt támogatta, ennek elfogadtatása érdekében nyújtott felvilágosítást.

A védői jogok gyakorlásaként értékelendő az a tájékoztatása, hogy az I. r. terhelt védekezése önmagában nem lesz elegendő. Sikerre csak abban az esetben vezethet, ha azt egyéb bizonyítékok is alátámasztják. Teljes mértékben reálisnak tűnhet a védőnek az a feltételezése, hogy az I. r. terhelt úgy tud eredményesen védekezni (azaz úgy tud az ügyből legjobban kijönni), ha talál a vallomását alátámasztó embereket. A védőnek ez a felvilágosítása, ez a tanácsa, tippje - a védekezés valótlanosságának ismeretében - ugyan már

a törvényesség határait feszegeti, de a Kúria álláspontja szerint önmagában még nem alkalmas bűncselekmény elkövetésének megállapítására.

A továbbiakban II. r. terhelt védőkénti részvételét az egyes eljárási cselekményeken, az ítéletben részletezett bizonyítási indítványait, valamint szóban kifejtett védői közreműködését - melyeket ugyancsak rögzítettek a bíróságok az ítélet tényállásában - a Kúria ugyancsak a terhelti védekezés törvényes keretek közötti támogatásaként értékelte.

Meghaladta viszont már a törvényes védelem határait és bűncselekményt valósított meg a II. r. terhelt azzal a fizikai közreműködésével, hogy bár tudta, az I. r. terhelt több személyt is védekezése valótlan tartalmú tanúvallomásokkal történő alátámasztására igyekezett más személyeken keresztül rábírní, részt vett és segítséget nyújtott annak megszervezésében, amikor védenre erre irányuló egyes leveleit - azok tartalmának ismeretében - a további szervezést biztosító III. r. terhelthez - a büntetés-végrehajtási intézetből kijuttatta, ekkor kétségtelenül a törvényes védelem biztosításán túlmenő és a védő fentebb már ismertetett törvényi kötelezettségeit sértő magatartást tanúsított. Ezzel az I. r. terheltnek újabb bűncselekménye elkövetéséhez fizikális segítséget nyújtott. Erre figyelemmel foglalt állást a Kúria akként, hogy a II. r. terhelt bűnösségének a megállapítása és cselekményének jogi értékelése összhangban áll a büntető anyagi jog szabályaival.

Nem értett egyet e körben a Kúria a védőnek azzal a felvetésével sem, hogy a tényállás nem kellően konkrét. Az eljáró bíróság valóban nem tudta egyértelmű pontossággal meghatározni, hogy az eljárás során lefoglalt levelek közül pontosan hányat és melyeket juttatta ki a II. r. terhelt, de a vázolt körülmények között - az I. r. terhelt védekezésének teljes tisztánlátása mellett - ennek a II. r. terhelt bűnösségének megállapítása körében nincs is jelentősége.

A kifejtettek alapján a Kúria a felülvizsgálati indítványt alaptalannak találta, ezért annak nem adott helyt, és a felülvizsgálati indítvánnyal támadott határozatot - a Be. 426. §-a alapján - hatályában fenntartotta.¹⁴

IV. Egy konkrét alapjog alkotmányos büntetőjogi védelme - a véleménynyilvánítás korlátai a Kúria gyakorlatában

¹⁴ Kúria Bfv. II. 436/2013.

Önmagában abból, hogy a bűncselekmény megnyilatkozással, gondolatközléssel (szóban, írásban) valósul meg, még nem következik, hogy jelentőséget kap a véleménynyilvánítási szabadság alapjogi elvárása. Ha a bűncselekmény elkövetési magatartása erőszak kifejtése, illetve olyan cselekmény, ami erőszak vagy erőszakos magatartás kifejtésére irányul, azzal fenyeget, akkor ennek megvalósítása, célzása, valamint az ehhez kapcsolódó verbális, szóbeli, vagy írásbeli megnyilatkozással megvalósuló részesi, előkészületi magatartás esetében az elkövető nem véleményt nyilvánít, hanem célzatosan cselekszik, azaz (tettesi, részesi vagy előkészületi) elkövetési magatartást fejt ki. Ha a célba vett tettesi alapcselekmény törvényi tényállásának eleme az erőszak, illetve erőszak tartalommal is bíró fenyegetés, akkor ezek ellenében nincs helye a véleménynyilvánítás szabadságának jogára hivatkozásnak mondta ki a Kúria egyik eseti döntésében az Alaptörvény IX. cikkére hivatkozva.

Az ítéleti tényállás szerint 2014. május 6. napján 9 órától 17 óra 30 perc közötti időtartamra a II. r. terhelt bejelentett demonstrációt szervezett a magyar föld megvédéséért a B. K. tér Parlament felé eső részére, a Parlament főbejárati lépcsője előtti területre. A rendezvényen többek mellett részt vett az I. r. és a III. r. terhelt, valamint egy - a nyomozás során be nem azonosított - fehér színű pulóvert, fehér színű napszemüveget, és a fején egy fehér-piros csíkos kendőt viselő, a kezében pedig kereplőt tartó nő is.

A rendezvényen 12 óra körüli időben beszédet tartó szónok előadása során azt a kérdést tette fel a hallgatóságnak, hogy "kérdem én, akkor ezt valaki bezáratta [...] akkor hol van az az ÁNTSZ-vezető, hol az az állat-egészségügyi vezető és miért nem szárad itt a talpa?". Erre a tömegből egy férfihang azt kiáltotta, hogy "ez az, így van, miért nem lóg a lámpavason?". A rendezvényen 12 óra körüli időben a II. r. terhelt észrevette az Országgyűlés alakuló üléséről távozó P. I.-t, a Vajdasági Magyar Szövetség elnökét, aki egyúttal a Vajdasági Parlament elnöke is. A II. r. terhelt ekkor félbeszakította a szónok beszédét, kivette a kezéből a mikrofont azzal, hogy "Egy rendkívüli hírt kell bemondanom!", "Ott megy mobiltelefonjával a kezében Délvidék egyik kiemelt áruháza, P. I., aki a délvidéki magyarokat árulja, immáron megélhetési politikusként szállítja a magyarok, megtévesztett délvidéki magyarok szavazatait, és nem áttal idejönni. Igen P. úr! Jöjjön ide, tegyen tanúságot a magyarság mellett, hagyja abba a hazaárulást, mert a hazaárulókat nem szeretjük, és a magyar nép kíméletlen a hazaárulókkal, janicsárokkal szemben!".

A II. r. terhelt beszéde közben a tér másik végén haladó, éppen mobiltelefonon beszélő P. I.-re mutatott, akit így a rendezvény hallgatósága egyértelműen azonosított, és fújolni kezdett, valamint egyes személyek részéről "hazaáruló", "nemzetáruló gazember" kiáltások is elhangzottak. Ekkor a kereplőt tartó ismeretlen nő a tér másik végében egyedül tartózkodó és telefonbeszélgetést folytató P. I.-hez szaladt, elé futott, majd vele együtt, vele szemben hátrafelé haladva P. I. arca előtt kerepelt.

A II. r. terhelt beszédét úgy folytatta, hogy "Milyen kedves ez a magyar hölgy, hogy odamegy és elmondja a véleményét ennek a hazaárulónak!", "Nem tiltott tevékenység ez, nyugodtan oda lehet menni, aki úgy gondolja, hogy a délvidéki magyarság egyik elárulójával közölni kell a véleményünket arról, hogy a hazaárulást nem bocsátjuk meg, az nyugodtan menjen oda! Bocsánat, hogy megzavartam a felszólalót!".

Ezt követően többen odaszaladtak, majd az ismeretlen nő lökdödni kezdte P. I.-t, aki emiatt megállt. Kisebb csoportosulás lett P. I. előtt és mellett, a csoportosulásban részt vett az I. r. terhelt is, aki így észlelte azt, hogy az ismeretlen nő lökdösi, sértegeti a politikust, ennek ellenére csatlakozott a csoportosuláshoz. A III. r. terhelt is jelen volt, azonban az eljárás során kétséget kizáróan bizonyítani azt, hogy a P. I.-vel szemben fellépőkhöz csatlakozott, vagy az ismeretlen nő további cselekvését megakadályozni ment a helyszínre, nem lehetett. A csoportból egy férfihang azt kiabálta, hogy "Ne nyúljatok hozzá!". P. I. ekkor kilépett a csoportosulásból és elindult a V. tere irányába a Parlament előtti térről a V. tere felé vezető sétányon. Amint elindult, az ismeretlen nő leköpte. P. I. arcát törölgetve haladt tovább, a csoportosulásból páran, köztük az ismeretlenül maradt nő, az I. r. és a III. r. terhelt együtt haladtak P. I.-vel. Ekkor a csoportból egy női hang azt mondta, hogy "Ne engedjétek el!", "Kapjátok el!", azonban az eljárás során kétséget kizáróan bizonyítani azt, hogy ezt a III. r. terhelt mondta, illetve azt, hogy a visszatartásra vonatkozó felhívás P. I.-re, vagy az ismeretlen nőre vonatkozott, szintén nem lehetett. Az ismeretlen nő ekkor újra leköpte oldalról P. I.-t, majd az I. r. terhelt is két alkalommal hátulról a tarkója felé célozva

P. I.-re köpött. Ezután P. I.-t már csak az ismeretlen nő és az I. r. terhelt követte, majd miután a megérkező rendőrfőőrök egyike felszólította az ismeretlenül maradt nőt cselekménye abbahagyására, az I. r. terhelt is lemaradt, a fotósokon kívül csak az ismeretlen nő haladt együtt P. I.-vel a V. tere sarkáig, miközben folyamatosan, obszcén szavakkal szidalmazta őt.

Az I. r. terhelt és ismeretlen társának magatartása alkalmas volt arra, hogy az azt észlelőkben megbotránkozást, riadalmat keltsen.

P. I. a sérelmére elkövetett cselekmények miatt magánindítványt nem terjesztett elő.

A bíróság jogerős ügydöntő határozata ellen a főügyészség a terhelt terhére, a Be. 416. § (1) bekezdés a) pontjában írt okból terjesztett elő felülvizsgálati indítványt, mert - álláspontja szerint - a jogerős ítéletben a II. r. terhelt felmentésére a büntető anyagi jogszabályok megsértése miatt került sor. Érdemben a jogerős ítélet hatályon kívül helyezésére, valamint az elsőfokú bíróság új eljárás lefolytatására való utasítására tett indítványt.

Indokai szerint: a II. r. terhelt szó szerint arra hívta fel a tömeget, hogy aki el akarja mondani a véleményét - az általa közvetlenül előtte hazaárulónak minősített - P. I.-nek, az menjen oda és közölje vele a véleményét arról, hogy a hazaárulást nem bocsátják meg a magyarok. Az elsőfokú bíróság álláspontja szerint e felszólítás alapján a II. r. terheltnek pusztán azzal kellett számolnia, hogy a rendezvény résztvevői odamennek P. I.-hez, szintén hazaárulónak nevezik, illetve véleményt nyilvánítanak vele kapcsolatban, ami nem bűncselekmény. Azzal azonban nem kellett számolnia a II. r. terheltnek, hogy a véleménynyilvánítás határát túllépi, bűncselekmény elkövetésére pedig végképp nem szólított fel.

A másodfokú bíróság álláspontja szerint egyetlen szóbeli kérdésből ("miért nem szárad itt a talpa") és a hallgatóságból hallható egyetlen megnyilvánulásból ("miért nem lóg a lámpavason") nem lehet a vád szerinti lincselést emlegető, lincselésbe hajló hangulatra következtetni. Ugyanakkor a másodfokú bíróság megállapította, hogy a II. r. terhelt ezt követő szavaira néhány ember azonnal odaszaladt P. I.-hez.

A főügyészség álláspontja szerint a II. r. terhelt megnyilvánulása a szó szerinti értelmén túl, az adott helyen és időben kódolt felhívás volt, ami a jogszerű véleménynyilvánítás keretein túlmutató véleményközlésre hívott fel. Azt, hogy a felhívást a jelen lévő hallgatóság hogyan értékeli, a tömeg hangulata és a sértettel szembeni megnyilvánulásai alapján kell megítélni, és ez alapján vonható következtetés is a terhelt tudattartalmára. A sértettel szembeni rángatásra, köpködésre bizonyosan nem került volna sor, ha a II. r. terhelt nem hívja fel a figyelmet a távozó sértettre, nem minősíti hazaárulónak, akinek nem lehet megbocsátani és nem hívja fel a tömeget véleményük elmondására. A II. r. terheltnek annál is inkább számolnia kellett a tömeg erőszakos fellépésével, mert egyidejűleg azt is megfogalmazta,

hogy a hazaárulókkal szemben a magyar nép - akivel a tömeg nyilvánvalóan azonosította magát - kíméletlen. A rábírásnak ugyan konkrét cselekményre kell irányulnia, de nem kell a cselekmény valamennyi részletére kiterjednie; elég, ha a felbújtó tisztában van az adott bűncselekmény jellegével.

Az indítvány szerint a kellő intellektussal és szóbeli tapasztalattal rendelkező II. r. terhelt eshetőleges szándéka kiterjedt arra, hogy a sértettel garázdaságot kimerítő magatartást tanúsítanak. Jelen helyzetben a terhelt által használt megfogalmazás alkalmas volt arra, hogy a jelenlévők egy részét a verbális véleménynyilvánításon túllépő erőszakos, az elvárt viselkedés szabályaival szembeszegülő, mások - esetleg ijedtséggel vegyes - érzelmi elutasítását kiváltó magatartásra motiválja. A II. r. terhelt ezzel kifejezett és egyértelmű módon hívott fel kihívóan közösségellenes, erőszakos magatartásra, ami alkalmas volt megbotránkozás, riadalom kiváltására.

Az indítvány kitért arra is, hogy a felbújtó annyi rendbeli bűncselekmény miatt vonható felelősségre, ahány bűncselekmény ténylegesen megvalósult. Mivel a jogerős ítéleti tényállás szerint két személy követett el garázdaságot, a II. r. terhelt cselekménye 2 rendbeli, felbujtóként elkövetett, az indítvány szerint a Btk. 339. § (1) bekezdésébe ütköző garázdaság büntettének a megállapítására alkalmas.

A Legfőbb Ügyészség a felülvizsgálati indítványt - helytálló indokai alapján - fenntartotta, és a jogerős ítéletnek a II. r. terhelt tekintetében való hatályon kívül helyezésére, valamint az elsőfokú bíróság új eljárás lefolytatására való utasítására tett indítványt.

A terhelt védője írásbeli észrevételében elsődlegesen - törvényi kizártságára tekintettel - az indítvány elutasítását, másodlagosan a támadott határozat hatályában fenntartását indítványozta.

Ebben elsőként arra mutatott rá, hogy az ügyészi indítvány ellentmondásos abban a tekintetben, miszerint a garázdaság büntettét vagy vétségi alakzatát tartja-e megállapíthatónak a terhelt terhére. Emellett kifejtette, hogy a felbújtó cselekményének rendbelisége nem a tettesek, hanem az elkövetett bűncselekmények számához igazodik. Kifogásolta, hogy az indítvány a jogerős ítélet hatályon kívül helyezését célozza anélkül, hogy okát adná, miért tartja szükségesnek az eljárás megismétlését.

A védő érdemben is ellentmondásosnak tartja az indítványt, mert míg kifejti, hogy a rábírásnak konkrét cselekményre kell irányulnia, elismeri azt is, hogy a II. r. terhelt

véleménynyilvánításra hívta fel a tömeget; hivatkozik arra, hogy a II. r. terhelt megnyilvánulása kódolt felhívás volt, másutt annak "kifejezett és egyértelmű" voltát állítja. Utóbbi esetben az eshetőségesség is értelmezhetetlen. Valójában a védő szerint is kifejezett és egyértelmű volt a II. r. terhelt felhívása, csak épp véleményközlésre, nem bűncselekmény elkövetésére irányult.

A védő észrevételezte, hogy - az indítvány szerint - a II. r. terheltnek a tömegben kialakult lincshangulatból kellett volna következtetnie arra, hogy szavaira erőszakos fellépéssel reagálhatnak. Ugyanakkor a jogerős ítéleti tényállás ezt nem állapította meg, ezért az indítvány a lincselésbe hajló hangulat emlegetésével a jogerős ítéleti tényállást támadja, ekként az indítvány elutasításának van helye.

A védő a továbbiakban kifejtette, hogy a felbújtó a minőségi túllépésért nem felel; ez vonatkozik arra az esetre is, ha pusztán véleményközlésre hív fel másokat, akik esetlegesen - véleményük közlése közben - inzultálják is a sértettet. Emellett - mivel nem konkrét személyhez beszélt, hanem egy tömeghez - akkor sem követett volna el felbujtást, ha konkrétan a sértett visszatartására és leköpésére szólított volna fel. Ezért nem lehetett az I. r. terhelt és az ismeretlen nő által elkövetett garázdaság felbújtója. A II. r. terhelt felhívása a résztvevők véleménynyilvánítási szabadságának kinyilvánítására irányult, szándékkiváltó hatása is eddig terjed, az ezt meghaladó cselekményekért büntetőjogi felelősséggel nem tartozhat.

A Kúria a felülvizsgálati indítványt nyilvános ülésen bírálta el, amely utóbb nem bizonyult alaposnak. Az indítvány vitatta, hogy az irányadó tényállásban rögzített magatartás (ami a váddal is egyező) alapján nem vonható következtetés - a garázdaság tekintetében - a felbújtói magatartás elkövetésére. Ez kétségtelen jogi - és nem ténybeli - támadás, a megállapított tényekből vont jogkövetkeztetés kifogásolása.

A felülvizsgálati indítvány álláspontja szerint a bíróságok jogkövetkeztetésével szemben a II. r. terhelt megnyilvánulása a szó szerinti értelmén túl, az adott helyen és körülmények mellett kódolt felhívás volt, a vélemény oly módon történő közlésére biztatott, mely túlmutat a jogszerű véleménynyilvánítás keretein. Az indítvány kifejtette, hogy a II. r. terhelt felhívását követően a sértett lökdösésére, és többszöri leköpésére került sor. Kétséget nem szenvedhet, hogy amennyiben a II. r. terhelt nem hívja fel a figyelmet a távozó sértettre, őt nem nevesíti hazaárulónak, akinek nem lehet megbocsátani, és nem

hívja fel a tömeget a véleményük elmondására, akkor a sértettel szembeni lökdösésre, leköpésre nem került volna sor. A II. r. terhelt megnyilvánulásának, magatartásának szándékkiváltó hatása ennek alapján tehát kétségtelenül megállapítható.

A II. r. terheltnek számolnia kellett azzal, hogy a szavaira erőszakos fellépéssel reagálhatnak, eshetőleges szándéka mindenképpen ki kellett hogy terjedjen arra, hogy a sértettel szemben a garázdaságot megvalósító cselekvőséget tanúsítanak. Tehát - kifejezett és egyértelmű módon - valójában olyan kihívóan közösségellenes, erőszakos magatartásra hívta fel a nyilvános rendezvényen részt vevőket, amely megbotránkozás, riadalom keltésére alkalmas volt.

Kétségtelen, - mondta ki a Kúria - hogy a fizikai és a verbális megnyilvánulás mint magatartás kívülvilágban érzékelhető, felfogható tartalma szempontjából a fizikai magatartás - beavatkozó mivolta folytán - egyértelműbb, s ezért a fizikai magatartás mögöttes tudattartalmára következtetés is általában egyszerűbb. A szó a tethez képest többféle jelentéstartalmat hordozhat, egy szó jelentéstartalma sokszínű lehet, ezért lehet azt mondani, hogy a tett mindig többet mond a szónál. A tett mindig többet árul el tanúsítója szándékáról, mint a szó. Ehhez képest a verbális megnyilvánulás mögöttes tudattartalmára következtetés körültekintő vizsgálatot igényel, eldöntendő azt, hogy különbözik-e, és ha igen, miben más egyébként nem tiltott, és a kívülvilágban szokásos (bevett) magatartástól.¹⁵ Ha az adott bűncselekmény védett jogi tárgya a becsület, méltóság, jó hírnév, akkor valóban szempont lehet, mivel ilyenkor az egyéni és a közösségi védelem érdeke összeütközésbe kerülhet, bár ez esetben sem feltétlen. Ha azonban a bűncselekmény elkövetési magatartása erőszak kifejtése, illetve olyan cselekmény, ami erőszak vagy erőszakos magatartás kifejtésére irányul, azzal fenyeget, akkor ennek megvalósítása, célzása, és az ehhez kapcsolódó verbális, szóbeli, vagy írásbeli megnyilatkozással megvalósuló részesi, előkészületi magatartás esetében az elkövető nem véleményt nyilvánít, hanem célzatosan cselekszik. Ez ugyanis a tényállás megfogalmazásakor eldőlő kérdés. A törvényi tényállásban megfogalmazott erőszak, illetve erőszak tartalommal is bíró fenyegetés ellenében pedig nincs helye véleménynyilvánítás szabadságára hivatkozásnak. Más szempontból viszont a kizárólag verbális, szóbeli, vagy írásbeli megnyilatkozással

¹⁵ A Kúria a felülvizsgálati indítványnak nem adott helyet, és miután egyéb, a Be. 423. § (5) bekezdése alapján hivatalból vizsgálendő eljárási szabálysértést nem észlelt, a megtámadott határozatokat a Be. 426. §-a alapján a II. r. terhelt tekintetében hatályában fenntartotta. (Kúria Bfv. III. 569/2017.)

megvalósuló bűncselekmények közös nevezője, hogy kifejtésükkel (elhangzással, közzététellel) rögzül az elkövetés, s egyben befejezetté válik. Ami azt is jelenti, hogy a bűncselekmény maga az elhangzott, megjelent kifejezés, nyilatkozat, illetve annak jelentéstartalma. Következésképpen nincs helye azt ténybeli következtetéssel kiegészíteni, másként megfogalmazni, átfogalmazni, összegezni. Ez ugyanis szükségképpen eltérő, az elkövető által nem közölt, nem kinyilvánított jelentéstartalomhoz vezet, ami ekként tehát nem az elkövető megnyilatkozása. Jelen ügyben a Kúria ettől tartózkodott is, és csak a kimondott szóra, szavakra szorítkozott, azt vette alapul.

V. Alaptörvény-ellenes rendelkezések a Btk.-ban - a három csapás elvvel kapcsolatos alkotmánybíróági döntés hatásai

Az Alkotmánybíróság 2014. július 7-én kelt határozatában megállapította, hogy a legalább három, személy elleni erőszakos bűncselekmény elkövetése esetén alkalmazandó szigorúbb halmazati büntetékiszabási rendelkezés alaptörvény-ellenes, ezért Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 81. § (4) bekezdését hatálybalépésére (2013. július 1-jére) visszaható hatállyal megsemmisítette.¹⁶

Az ügyben a Fővárosi Ítéltábla és a Fővárosi Törvényszék fordult az Alkotmánybírósághoz. A bírói indítványokban kifogásolt szigorúbb halmazati szabályok értelmében, ha valaki legalább három, személy elleni erőszakos bűncselekményt követ el, és azokat egy eljárásban bírálják el, akkor a legsúlyosabb cselekmény büntetési tételének felső határa a kétszeresére emelkedik. Amennyiben ez meghaladná a húsz évet, vagy egyébként a halmazatban lévő cselekmények közül valamelyik életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető, akkor életfogytig tartó szabadságvesztést kell kiszabni. Az AB megállapította: a jogbiztonságból fakadó kiszámíthatóság és előreláthatóság követelményét sérti, hogy a kifogásolt rendelkezések nem teszik lehetővé, hogy a legalább három, személy elleni erőszakos bűncselekményt elkövető terheltek esetében azonosak legyenek a büntetékiszabás körülményei. Az alkotmánybírák a vizsgált rendelkezésnek azt a fordulatát is alaptörvény-ellenesnek nyilvánították, amely bizonyos esetekben kötelezővé teszi az életfogytiglani szabadságvesztés kiszabását. A jogállami büntetési rendszer alkotmányossági kritériumaival

¹⁶ 23/2014. (VII. 15.) AB határozat (Magyar Közlöny, 2014/95.)

ellentétes ugyanis, hogy a szabály nem teszi lehetővé a bíróságok számára, hogy minden bűncselekményt a tényleges súlyuk szerint értékeljenek. A határozattal elrendelték az alaptörvény-ellenes jogszabályi rendelkezések alkalmazása alapján jogerősen lezárt büntetőeljárások felülvizsgálatát. A felülvizsgálat kizárólag a büntetékiszabásra vonatkozik, amelynek következtében a bíróságoknak az alaptörvény-ellenesnek nyilvánított szigorúbb halmazati büntetékiszabási rendelkezések helyett az általános és a különös rész megfelelő szabályainak alkalmazásával kell újra rendelkezniük a büntetőjogi jogkövetkezményekről. A határozat indokolása szerint ennek az ügynek nem az erőszakos többszörös visszaesőkre vonatkozó, úgynevezett „három csapás” szabály, hanem csak a halmazati büntetés súlyosításával összefüggő jogszabályi rendelkezések alkotmányosságának vizsgálata volt a tárgya. (A határozathoz Dienes-Oehm Egon és Pokol Béla alkotmánybíró különvéleményt csatolt.)

A határozatra július 8-án az Igazságügyi Minisztérium közleményben reagált, melyben kiemelték: marad a büntetőjogi szigor, és aki a jövőben harmadik alkalommal súlyos, személy elleni erőszakos bűncselekményt követ el, életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélik. Megjegyezték ugyanakkor, hogy az Ab nem kifogásolta az erőszakos, többszörös visszaesőkre vonatkozó szigorúbb büntetési szabályokat. Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy „a többszöri bűnelkövetés súlyosabb büntetéssel fenyegetettség alkotámos indokokon alapul. A többszöri bűnelkövetés törvényhozói értékelése szükséges, mert ezzel különös jelentőséget tulajdonít a büntetőjogi normák megtartásának. A szigorúbb megítélés emellett azért is indokolt lehet, mert ezzel nyomatékot ad a büntető igazságszolgáltatás működésének. A többszöri bűnelkövetés súlyosabb megítélése a büntetőjog hatályos rendszerében megfelel az alkotmányos büntetőjog követelményeinek, a törvényhozónak alkotmányos szabadságában áll a többszörös bűnelkövetést súlyosabban büntetni” - olvasható a közleményben.

„Aki tehát a jövőben harmadik alkalommal súlyos, személy elleni erőszakos bűncselekményt követ el, életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélik” - írja a minisztérium, hozzátéve: az ilyen életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt visszaesők feltételes szabadságra nem bocsáthatók. A szigorú szabályok nem csupán a polgárok védelmét szolgálják, de egyértelmű üzenetet is jelentenek

mindenki számára: a súlyos bűncselekményt elkövető bűnismétlők a lehető legszigorúbb megítélés alá esnek - zárta közleményét a tárca.¹⁷

A fentieknek megfelelően az ítélkezési gyakorlat helyesen utalt arra, hogy az Alkotmánybíróság említett 23/2014 (VII.15.) AB. határozatával hatálybalépésre visszamenőleges hatállyal semmisítette meg az 1978. évi IV. törvény 81. § (4) bekezdését. Az Alkotmánybíróság e határozatában megállapította, hogy a Büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 2010. július 23-tól 2013. június 30-ig hatályos 85. § (4) bekezdésének alkalmazása Alaptörvény-ellenes. Megállapította továbbá, hogy a büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. tv. 81. § (4) bekezdése Alaptörvény-ellenes, ezért azt is a hatálybalépésre, 2013. július 1-re visszaható hatállyal megsemmisíti. A hatálytalanított ún. három csapásról szóló rendelkezés szerint, ha a bűnhalmazatban levő bűncselekmények közül legalább három az 1978. évi IV. törvény 137. § 17. pontjában meghatározott személy elleni erőszakos bűncselekmény, a (2) bekezdés szerinti büntetési tétel felső határa kétszeresére emelkedik. Ha a büntetési tétel így felemelt felső határa a 20 évet meghaladná, vagy a törvény szerint bármelyik bűncselekmény életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető, az elkövetővel szemben életfogytig tartó szabadságvesztést kell kiszabni. A Btk. 81.§ (4) bekezdése annyi változást eredményezett, hogy három különböző időpontokban elkövetett és befejezett személy elleni erőszakos bűncselekmény elkövetését kívánta meg, e szabályok hatályon kívül helyezésével megszűnt a kötelező életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabásának lehetősége.

Ennek megfelelően a Fővárosi Ítéltábla egyik kapcsolódó határozata szerint a 2015. évi január hó 1. napjától hatályos 90.§ (2) bekezdése szerint az erőszakos többszörös visszaesővel szemben az erőszakos többszörös visszaesőkénti minősítést megalapozó, súlyosabban büntetendő személy elleni erőszakos bűncselekmény büntetési tételének felső határa szabadságvesztés esetén a kétszeresére emelkedik. Ha a büntetési tétel így felemelt felső határa a húsz évet meghaladná, vagy a törvény szerint a bűncselekmény életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntetendő, az elkövetővel szemben életfogytig tartó szabadságvesztést kell kiszabni. Halmazati büntetés esetén a Btk. 81.§ (3) bekezdése szerinti büntetési tételt kell a kétszeresére emelni. Az utolsó mondatban szereplő rendelkezés az adott ügy elsőfokú ítéletének kihirdetésekor nem volt hatályos, az 2015. év január 1-jével lépett hatályba. Az ítélet szerint a Btk. 81.§ (3) bekezdése pedig akként rendelkezik, hogy ha

¹⁷ <http://www.kormany.hu/hu/igazsagugyi-miniszterium/hirek/marad-a-buntetojogi-szigor->

a bűnhalmazatban lévő bűncselekmények közül legalább kettő határozott ideig tartó szabadságvesztéssel büntetendő, a büntetési tétel felső határa a legmagasabb büntetési tétel felével emelkedik, de nem érheti el az egyes bűncselekményekre megállapított büntetési tételek felső határának együttes tartamát.¹⁸

¹⁸ A Fővárosi Ítéletábla Bf.326/2014/16. számú határozata emberölés büntette tárgyában